

o którym autorka postanowiła opowiedzieć właśnie takim, osobistym, językiem. Jednak język ten nie przeszkadza Iwasiów w zastosowaniu perspektywy antropologicznej, „procedury, która przypomina eksplorację obcego lądu” (s. 218). Feminizm został przez Iwasiów zaprezentowany jako „tropy własne” w poszukiwaniach antropolożki feministycznej. Badaczka tropi ślady świadectwa kobiecości towarzyszącej jakby mimochodem opowieści doświadczenia świata w ogóle, ponieważ „najciekawszym stanem kobiecej opowieści okazuje się opowieść zaniechana lub opowieść o nieobecności” (s. 218). Szczególnie interesująca okazuje się proza mało znanej pisarki, Katarzyny Suchodolskiej, ponieważ – jak zauważa autorka – przyjmuje ona uniwersalny punkt widzenia w momentach, po których krytyka feministyczna spodziewałaby się uwikłań w tematykę płci. Trudności z docieraniem do podmiotu przy przyglądaniu się literaturze Suchodolskiej Iwasiów diagnozuje jako „wycofanie kobiety z narracji kobiecej”.

Dla Agaty Stankowskiej naturalne związki literatury, historii i antropologii są równie oczywiste, co wzajemne inspiracje antropologii i feminizmu u Ingi Iwasiów. Dopuszczenie do dyskursu historycznego podmiotu subiektywizującego doprowadza do zbliżenia się historii z literaturą, chociaż nie zagraża zatarciem granicy między nimi: „przeciwnie – zostaje ona podtrzymana, a jednocześnie ukazana jako dialektyka reprezentacji, która jednocześnie odsuwa, ale i umożliwia zbliżenie” (s. 227). Według autorki „zwrot krytyczny”, mający swe źródło w środowisku pisma „Annales”, przyczynił się do rozumienia historiografii jako rodzaju pisarstwa, w którym przeszłość i teraźniejszość zostają połączone za sprawą podmiotu. Narracja, w celu przewyżczenia „epickiego dystansu”, dopełniana jest obrazem o naturze synchronicznej, ów dystans niwelującej. Narracja i obraz to

odpowiednio – epistemologiczny i ontologiczny wymiar historii. Pisarzem, który w swojej twórczości porusza, ale i niejako godzi, wszystkie te trzy wątki – antropologiczny, historyczny i literacki – jest według Stankowskiej Zbigniew Herbert.

Autorów tomu *Jaka antropologia literatury jest dzisiaj możliwa?* interesują przede wszystkim zależności i różnice między poszczególnymi dyscyplinami, których wyodrębnienie pozwala na wypracowanie zarówno samodzielnych postulatów, jak i punktów stycznych, inicjujących potencjalną współpracę. Wieloaspektowość synergii kultury i literatury zainspirowała referentów do ukazania własnych, indywidualnych ścieżek poszukiwań, owocujących przyjęciem perspektyw o nowych możliwościach w postrzeganiu antropologii literackiej i w twórczym zastosowaniu jej narzędzi do badania tekstów.

Michał Wróblewski
Agata Żyżniewska

**KOMPOZYCJA I GENOLOGIA.
ĆWICZENIA Z POETYKI**, pod red.
Agnieszki Gajewskiej, Wydawnictwo
Poznańskie, Poznań 200, s. 355.

Publikacja *Kompozycja i genologia* jest niejako kontynuacją *Ćwiczeń z poetyki* pod redakcją naukową Tomasza Mizerkiewicza i Agnieszki Gajewskiej z 2006 wydanych przez PWN. Książka ma charakter propedeutyczny i z założenia przeznaczona jest do pracy ze studentami. Wszystkie ćwiczenia opierają się na korpusie tekstów teoretycznych („lektury obowiązkowe”) oraz na fragmentach literackich (nieschematyczny przekrój przez literaturę polską i powszechną), do których ułożone są pytania dostosowane do prze-

wodniego tematu. Zbiór ćwiczeń z zakresu kompozycji i genologii uzupełniony został o klucz, który stara się sprostać metodologicznym niuansom i interpretacjom, podając wyczerpujące, względnie oddalone od „bezdusznego szablonu” odpowiedzi.

Po wstępnych ćwiczeniach, mających na celu odpowiedź na pytanie „po co czytać”, „po co interpretować” (Agnieszka Gajewska) oraz poetologicznym *vademecum* po „figurach, tropach, metaforach” (Michał Larek), otwiera się bogaty zestaw propozycji dotyczących kompozycji tekstów. *Kompozycja otwarta, zamknięta, tańcuszkowa, pierścień* (Agnieszka Gajewska) rozważana jest w kontekście limeryków, wierszy Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej i Świetlickiego. *Motyw i wątek* (Tomasz Mizerkiewicz) także rozpatruje się w oparciu o fragmenty poetyckie autorstwa Świetlickiego, ale i Tomasza Różyckiego z *Dwunastu stacji*. Eliza Szybowicz proponuje analizę passusów z *Lalki*, omawiając *dominantę kompozycyjną i opis* oraz łączenie początków i zakończeń kilku rozrzuconych fragmentów (w ćwiczeniu anonimowych) z Kraszewskiego, Kossak-Szczuckiej, Andermana, Parnickiego i Kuśniewicza zajmując się *ramami tekstu literackiego*. Pod dyktando *formuł inicjalnych i finalnych* ułożone są pytania Agnieszki Kwiatkowskiej i Katarzyny Kuczyńskiej-Koschany. Wspierając się na czterech tekstach (Białoszewski, Herbert, Szymborska, Szczypiorski), *podmiot literacki i jego postawy wobec świata przedstawionego* charakteryzuje Joanna Grądziel-Wójcik. Ćwiczenie to sąsiaduje z analizą *podmiotu czynności twórczych a narratorem* autorstwa Joanny Roszak, gdzie dochodzi do wyraźnej zmiany literackich rejestrów (pojawiają się Jonathan Carroll, Magdalena Tulli). Następne konspekty również dotyczą narracji - *Typy narracji i sytuacja narracyjna* (Eliza Szybowicz); *Typy narratora i typy sytuacji narracyjnej* (Ewa Rajewska); *Narrator w powieści autotematycznej i*

autobiograficznej. Pakt autobiograficzny (Elżbieta Winiecka); *Narracja autobiograficzna* (Eliza Szybowicz); *Powieść autobiograficzna* (Beata Przymuszała); *Pakt autobiograficzny* (Joanna Roszak); *Podmiot sylleptyczny* (Elżbieta Winiecka). Kolejny blok tematyczny otwiera Filip Karpow *Przestrzeń w dziele literackim*. W konspekcie przez niego przygotowanym, widoczna jest cecha wspólna ćwiczeń zawartych w *Kompozycji i genologii* - wielość literackich egzemplifikacji, które pozwalają na przyjrzeniu się danemu zagadnieniu z kilku stron jednocześnie. Różnorodność reprezentacji problemu teoretycznego nie tylko ułatwia jego rozpoznanie i zrozumienie, wielogłosowość *praxis* pozwala przede wszystkim zainteresować młodych adeptów nauki skomplikowanymi, wydawać by się mogło abstrakcyjnymi konstrukcjami pojęciowymi. I tak, w przypadku ćwiczeń ułożonych przez Karpowa, zestawione ze sobą zostają *Król Obojga Sycylii* Kuśniewicza i *Sto lat samotności* Márqueza; *Niewidzialne miasta* Calvino, *Cmentarz Południa* Herlinga-Grudzińskiego oraz *Jądro Ciemności* Conrada; by na koniec przyjrzeć się graficznym rozwiązaniom na przykładzie dwóch wersji wiersza Juliana Przybosia z tomu *Sponad*. Tematykę przestrzeni w dziele literackim porusza także Joanna Grądziel-Wójcik (*symultанизm*), oraz Katarzyna Kuczyńska-Koschany (*przestrzeń w poezji, prozie i prozie poetyckiej*). Kolejnymi zagadnieniami, które znalazły swoje analizy i omówienia w konspektach *Kompozycji i genologii* są: czas w literaturze (F. Karpow, J. Roszak); postać literacka (T. Mizerkiewicz, K. Kuczyńska-Koschany); dialog i monolog - w tym monolog wypowiedziany i wewnętrzny (E. Szybowicz, J. Grądziel-Wójcik, B. Przymuszała); oraz punkty widzenia (B. Przymuszała, A. Gajewska).

Na drugą część książki składają się ćwiczenia z genologii, ułożone według tego samego wzorca, jaki użyty został

przy konspektach z zakresu problematyki kompozycji tekstów literackich. *Gatunki liryczne* przedstawione są na przykładach wierszy Szyborskiej, Czyżewskiego, Przybosia i Barańczaka (J. Grądział-Wójcik). Ewa Rajewska wskazuje na różnice między liryką bezpośrednią i pośrednią a także na cechy liryki maski i roli - poezje J. Berrymana, P. Larkina, P. Macierzyńskiego, Z. Herberta, D. Parker, J. Williamsa). Studenci mogą zapoznać się również z terminem cyklu poetyckiego w kontekście tomiku Jerzego Ficowskiego *Odczytanie popiołów* (Wiesław Wantuch) oraz *Elegii duinejskich* Rainera Marii Rilkego. O pojęciu liryczności traktuje temat zaproponowany przez B. Przymuszałę, w którym zderzone zostają wiersze Poświatowskiej, Wojaczka, Krynickiego, Herberta, Kapuścińskiego i Hartwig, dobrane tak, by wskazać na własności tego co liryczne, mimo znacznych różnic pomiędzy poszczególnymi poetykami.

O trwaniu i zmienności gatunków literackich piszą Ireneusz Szczukowski - fragmenty tekstów Wacława Potockiego i Jana Andrzeja Morsztyna - Agnieszka Kwiatkowska - m.in. ballady Adama Mickiewicza i Bolesława Leśmiana - oraz Magdalena Bednarek *Baśnie Braci Grimm, Opowieść zbiega* Sławomira Mrożka. W tej części *Kompozycji i genologii* znalazło się ponadto miejsce na rozważania wokół *gatunków lirycznych mniej znanych* (A. Kwiatkowska, J. Gajowiecka-Misztal - ze słynną *Albą lodówkową skomponowaną na drzewiach lodówki z namagnesowanych wyrazów wchodzących w skład zestawu „Magnetic Verse” TM, do nabycia w sklepach z upominkami z tomu Chirurgiczna precyzja* S. Barańczaka).

Skromniej natomiast reprezentowana jest genologia epicka - *Główne gatunki epickie* (J. Gajowiecka-Misztal); *Epos a powieść* (w dwóch ujęciach: A. Kwiatkowskiej, E. Winieckiej) oraz *Mate prozy* (M. Bednarek). Nieobecność *nouveau roman*, Dramat został w tej książce pominięty

zapewne z powodu odejścia od literaturoznawczego kierunku badań nad tą dziedziną na rzecz perspektyw teatrologicznych. Z drugiej strony interesującą wyglądają dwa ostatnie konspekty: *„Formy poetyckie jednorazowego użytku”, gatunki indywidualne* (J. Grądział-Wójcik) oraz *Gatunki intersemiotyczne i Ding-Gedicht - studium przedmiotu* (K. Kuczyńska-Koschany). W obu przypadkach czytelnik ma do czynienia z gatunkami o niepewnym statusie esencjalnym, które łączą różne tradycje, języki i wrażliwości (np. ekfrazy i hypotypoza). *Kompozycja i genologia* byłaby jeszcze wartościowszą propozycją dla dydaktyków akademickich i studentów, gdyby kontynuowała ten trop, biorąc na warsztat inne gatunki o rozmytym paradygmacie genologicznym lub te, na które nie ma już miejsca w programie nauczania (np. esej, powieść encyklopedyczna, powieść *science-fiction* i *fantasy*, gatunki liberackie, fotoplastykon, powieść graficzna, powieść kryminalna, powieść ponowoczesna). Przykłady można by mnożyć, jednakże restrykcje wydawnicze zamykają tę książkę w takiej - i tak imponującej już - formie. *Kompozycja i genologia*, mimo pewnych niebezpieczeństw jakie niesie „klucz odpowiedzi”, stanowi wartościowy wstęp do publikacji literaturoznawczych zorientowanych na dydaktykę.

Michał Wróblewski